

Флейчук М.І., д.е.н., проф., професор кафедри маркетингу ЛТЕУ
Васильців Т.Г., д.е.н., проф., Завідувач відділу соціально-гуманітарного
розвитку регіонів ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І.
Долішнього НАН України»

Іляш О.І., д.е.н., проф., проректор з наукової та міжнародної діяльності
Національного технічного університету України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»

АНАЛІТИЧНА ЗАПИСКА

МЕХАНІЗМИ ПОДОЛАННЯ ДЕМОГРАФІЧНОЇ КРИЗИ В МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ

Анотація:

У аналітичній записці досліджуються механізми подолання демографічної кризи в мистецькій освіті України під час та після війни з рф. Дослідження аналізує вплив демографічного спаду на освітній сектор, особливо в галузі мистецтва, та виявляє основні проблеми, такі як втрата інфраструктури, зменшення кількості студентів та викладачів, а також внутрішня міграція. Записка також розглядає інноваційні освітні моделі, перехід на дистанційне навчання, а також роль міжнародних партнерств у підтримці відновлення мистецької освіти. Окрім того, надаються рекомендації щодо політичних та адміністративних заходів, необхідних для стабілізації та розвитку освітнього процесу мистецьких ВНЗ в умовах кризи. Завдяки порівняльному аналізу з досвідом інших країн, пропонуються адаптовані стратегії для України, що спрямовані на відновлення та довгостроковий розвиток мистецької освіти.

Ключові слова: демографічна криза, мистецька освіта, російсько-українська війна, дистанційне навчання, відновлення освіти, інноваційні моделі, міжнародна співпраця, фінансування освіти.

Актуальність теми

Дослідження проблеми демографічної кризи в мистецькій освіті України є надзвичайно важливим з огляду на специфічні виклики, які постають в контексті загальноукраїнської демографічної кризи та війни з рф. Мистецька освіта, як компонента системи освіти України, має свої унікальні проблеми, що відрізняються від загальнонаціональних тенденцій і потребують окремого аналізу.

Основною метою дослідження є розробка та обґрунтування ефективних механізмів подолання демографічної кризи в мистецькій освіті України.

1. Демографічна криза в Україні

Загальна демографічна криза в Україні характеризується зменшенням чисельності населення, зниженням рівня народжуваності та високим рівнем еміграції. За даними Державної служби статистики України, чисельність населення за останнє десятиліття зменшилася на понад 1,5 млн осіб, і цей

тренд, ймовірно, триватиме й надалі [1]. Експерти ООН прогнозують, що Україна ніколи повністю не відновить чисельність населення, втрачену через загибель та масове переміщення населення з початку широкомасштабного вторгнення РФ в лютому 2022 р. Згідно з останніми прогнозами ООН, навіть якщо війна закінчиться в найближчі місяці, населення України у перший період почне частково відновлюватися, але вже ніколи не досягне рівня в 43,3 млн осіб, який був на початку 2022 р. Натомість експерти очікують, що після часткового відновлення, коли частина біженців повернеться на батьківщину, впродовж наступних років, населення України поступово знижуватиметься і у 2100 р. орієнтовно становитиме менше, ніж 20,6 млн осіб (рис.1, 2).

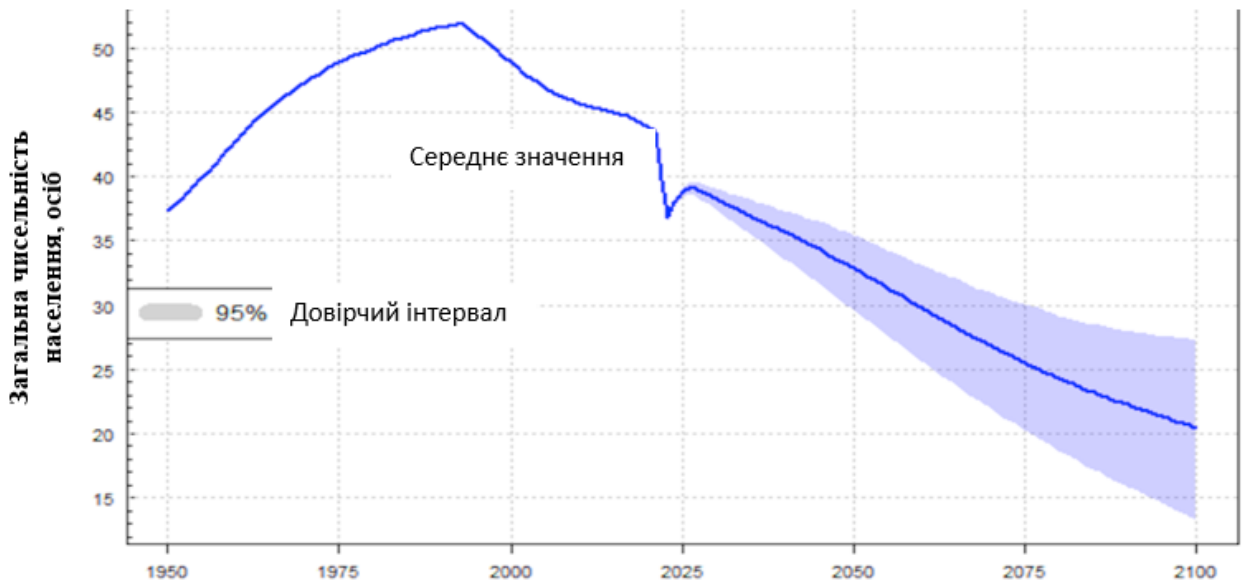

Рис. 1. Чисельність населення України, 1950-2100 рр. (2023-2100 – прогнозні дані)

[2]

Проте зауважимо, що така тенденція є не лише наслідком воєнних дій. Подібна динаміка притаманна й іншим країнам Східної Європи у цьому столітті. Попри те, війна все ж істотно вплинула на інтенсифікацію процесів еміграції. Станом на серпень 2022 р. було зафіксовано понад 6,3 млн українських біженців по всій Європі, з яких 1,2 млн перебували у Польщі та понад 80 тис. у кожній з таких країн, як Молдова, Словаччина і Румунія тощо.

¹ <https://www.ukrstat.gov.ua/>

² 2022 United Nations, DESA. Population Division. World population perspectives 2022. <http://population.un.org/wpp/>

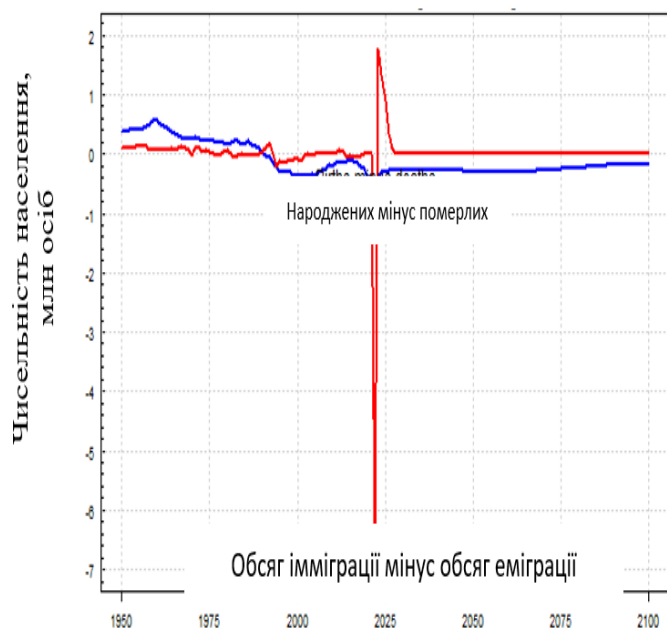

Рис. 2. а. Річний природний приріст населення та сальдо міграції України, 1950-2100 (2023-2100 прогнозовані дані)

[3]

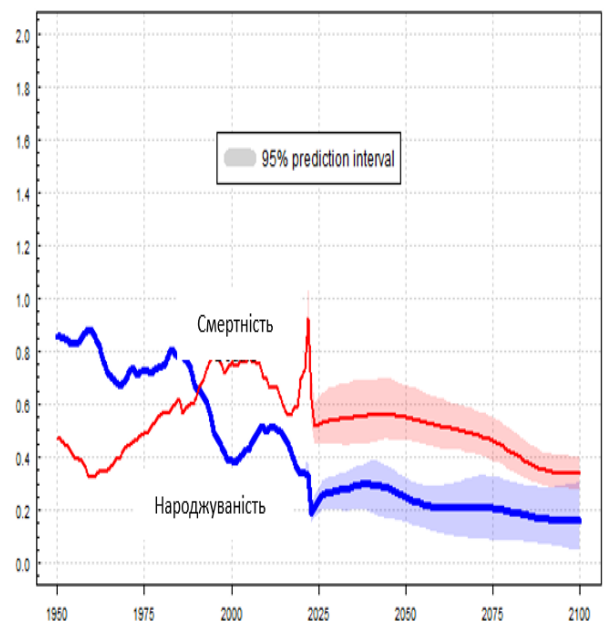

Рис. 2 б. Річна чисельність народжуваності та смертності в Україні, 1950-2100 (2023-2100 прогнозовані дані)

Незважаючи на те, що багато наших співгромадян повертаються додому після зникнення безпосередньої загрози вторгнення в м. Київ (згідно з даними на травень 2023 р., близько 25% переміщених українців повернулися), інші, ймовірно, залишаться за кордоном принаймні до завершення війни. Варто зауважити, що ще до початку війни Україна була однією з найбідніших країн Європи. За даними Національного банку України, середня зарплата в Україні знизилася з 17,4 тис. грн у грудні 2021 р. до 14,6 тис. грн у січні 2022 р., що в доларовому еквіваленті призвело до того, що середня заробітна плата в Україні стала нижчою, ніж у сусідній Молдові, яка раніше була найбіднішою країною Європи. До того ж, широкомасштабне вторгнення додалося до двох років пандемії COVID-19, що погіршило ситуацію. Загалом, зниження чисельності населення впливає на всі сфери життя, включно з освітою, а в контексті мистецької освіти це має специфічні прояви.

2. Специфіка демографічної кризи в мистецькій освіті

Мистецька освіта відчуває демографічну кризу особливим чином через кілька ключових аспектів:

- **Зниження кількості абітурієнтів:** Зменшення чисельності молоді безпосередньо впливає на кількість вступників до мистецьких навчальних закладів. За даними Міністерства освіти і науки України, з 2014 р. спостерігається стійке зниження кількості абітурієнтів у мистецькі навчальні заклади [4]. Це призводить до закриття окремих навчальних програм і скорочення кількості факультетів. Ще у 2015 р. Вища

³ 2022 United Nations, DESA. Population Division. World population perspectives 2022. <http://population.un.org/wpp/>

⁴ Списки ВНЗ, що підлягають закриттю. <https://euroosvita.net/prog/print.php/prog/print.php?id=3988>

акредитаційна комісія України постановила припинити діяльність близько 19 вищих мистецьких навчальних закладів чи їх відокремлених підрозділів [5].

- **Обмежений ресурсний потенціал:** Демографічні зміни впливають не лише на чисельність студентів, але й на обсяги фінансування і матеріально-технічне забезпечення мистецьких закладів. Зменшення державного фінансування через загальний економічний спад призводить до труднощів у забезпеченні необхідних ресурсів для навчання. Про це, зокрема свідчать й дані про динаміку розвитку мистецьких шкіл, які покликані готувати у тому числі й абітурієнтів у вищі навчальні заклади України (Таблиця 1).

Таблиця 1

Стан мистецьких шкіл постраждалих областей внаслідок російсько-української війни, 2022-2023 рр.

Області	Кількість мистецьких шкіл		Кількість учнів		Кількість викладачів		Примітка
	січень 2022	травень 2023	січень 2022	травень 2023	січень 2022	травень 2023	
Запорізька	58	22	11923	5939	1253	555	
Херсонська	35	8	7560	2018	903	229	298 викладачів на простої
Луганська	32	4	5886	230	583	35	Всі заклади знаходяться під окупацією. Перемістились на підконтрольну Україні територію 14 шкіл. 111 викладачів на простої
Донецька	48	26	12557	5491	13753	548	

[6]

- **Втрата культурної спадщини:** Мистецька освіта є важливим інструментом збереження культурної спадщини. Зменшення чисельності студентів і викладачів може призвести до втрати традиційних знань і навичок, що є критично важливими для збереження національної культурної ідентичності.

Про це, зокрема й свідчить динаміка надання погодження щодо реорганізації, ліквідації та виключення з базової мережі закладів культури (Таблиця 2).

⁵ Там само

⁶ Звіт про роботу Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти за 2023 рік. <https://arts.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/zvit-2023-zvedenyj-2.0.pdf>

Динаміка надання погодження щодо реорганізації, ліквідації та виключення з базової мережі закладів культури, 2022-2023 рр.

Тип закладу культури	2022 рік		2023 рік		±- 2023 р. до 2022 р.	
	Кількість закладів	Надано погоджень	Кількість закладів	Надано погоджень	Кількість закладів	Надано погоджень
клубні заклади	246	113	400	204	154	91
бібліотеки	171	94	239	93	68	-1
театри	3	0	3	3	-	3
кінотеатри	3	0	4	2	1	2
музеї	2	0	5	1	3	1
концертні організації	0	0	1	1	1	1
мистецькі школи	23	6	8	4	15	-2

[7]

3. Війна та міграційні інтенції

Війна з рф здійснює додатковий негативний вплив на мистецьку освіту, посилюючи і без того існуючі проблеми у цій сфері, зокрема:

- **Руйнування інфраструктури:** Війна призвела до пошкодження і знищення численних культурних і освітніх установ (рис.3), що знижує попит на послуги мистецької освіти.

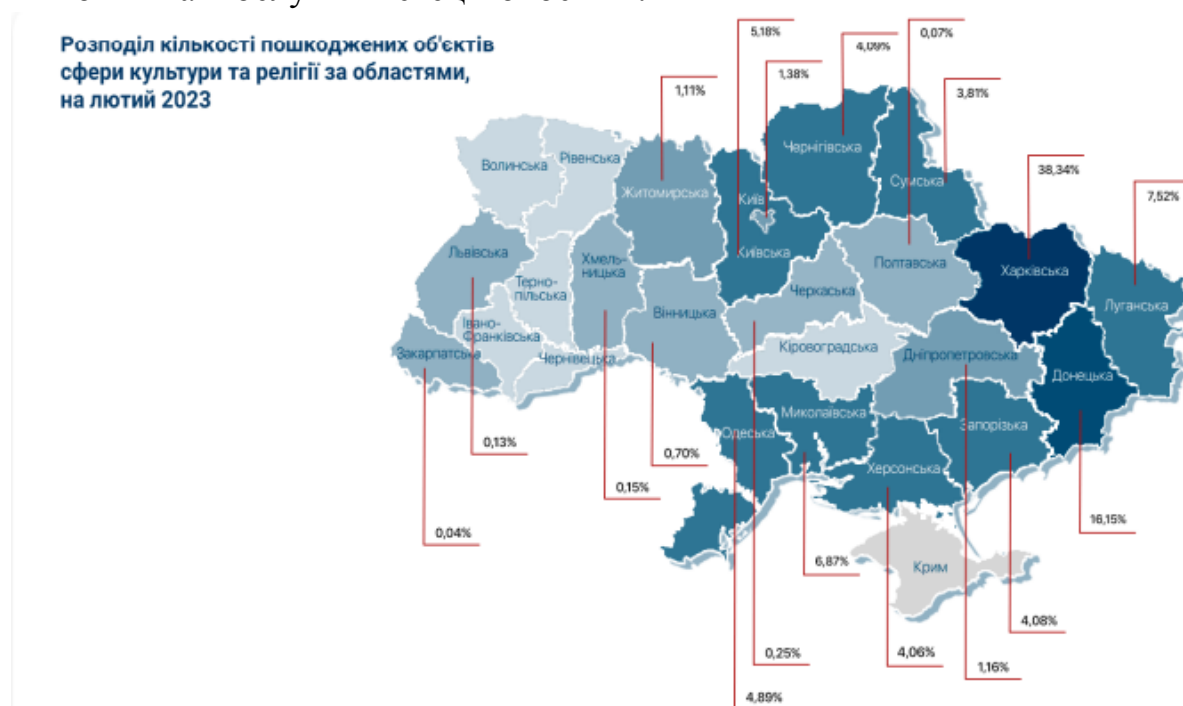

Рис. 3. Кількість зруйнованих/пошкоджених об'єктів культури та релігії, од., станом на лютий 2023 р. [8]

Загалом станом на березень 2023 р. збитки від руйнувань культурних та релігійних об'єктів під час війни оцінювалися на рівні понад 1.5 млрд дол. США. Загальна кількість пошкоджених або зруйнованих об'єктів цих сфер

⁷ Звіт про роботу Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти за 2023 рік.

<https://arts.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/zvit-2023-zvedenyj-2.0.pdf>

⁸ Збитки від руйнувань культурних та релігійних об'єктів під час війни складають понад \$1.5 млрд
<https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zbitki-vid-ruynuvan-kulturnih-ta-religiy-nih-ob-yektiv-pid-chas-viyni-skladayut-ponad-1-5-mlrd/>

становила більше, ніж 2148 об'єктів. Серед них 703 будинків/палаців культури, 348 релігійних споруд, 82 музеї та 22 театри [⁹]. Найбільше культурних та релігійних об'єктів постраждало у таких областях: Харківська – 38,3%, Донецька – 16,2% та Луганська – 7,5% (Таблиця 3).

Таблиця 3

Найбільше пошкоджені категорії об'єктів культури та релігії під час війни станом на лютий 2023 р.

ВИД ЗАКЛАДУ	ЗБИТКИ, \$ МЛН
Історичні будівлі	792,4
Будинки/палаці культури	357,6
Релігійні об'єкти	111,1
Бібліотеки	87,2
Національні та обласні театри	74,4
Музеї	57,6
Художні школи	48
Кінотеатри	15,3
Меморіали, братські могили	3,2
Пам'ятники	0,2
Загалом	1547

[¹⁰]

Внаслідок постійних обстрілів значно постраждав історичний центр Харкова та багато пам'яток культурної спадщини міста. В тому числі Харківський національний академічний театр опери та балету ім.М.В.Лисенка, який є частиною реєстру культурних пам'яток UNESCO, Харківський художній музей. Зруйновано також Харківський будинок «Слово», Національний літературно-меморіальний музей Г.С.Сковороди в селі Сковородинівка.

У Донецькій області через війну руйнувань зазнали такі пам'ятки як Свято-Успенська Святогірська лавра, яка є частиною реєстру культурних пам'яток UNESCO, Маріупольський краєзнавчий музей, Міський центр сучасного мистецтва і культури імені А.І.Куїнджі, Маріупольський драматичний театр, який був повністю зруйнований.

Через війну значних пошкоджень завдано також Храму на честь Блаженої Матрони з реєстру культурних пам'яток UNESCO, Луганському обласному академічному українському музично-драматичному театру. Втрачено і колекцію скіфського золота, яке було знайдено археологами у 50-х роках минулого століття: її викрали російські окупаційні війська з Мелітопольського музею у Запорізькій області.

Внаслідок бойових дій пошкоджено також важливі культурні та релігійні об'єкти, серед яких і Миколаївський міський палац культури «Корабельний», Музей старожитностей у Чернігові.

⁹ Там само

¹⁰ Там само

За даними експертів UNESCO, станом на серпень 2024 р. було підтверджено пошкодження понад 435 культурних об'єктів, включно з релігійними будівлями, історичними пам'ятками, музеями та бібліотеками. Для оцінки та підтвердження цих пошкоджень ЮНЕСКО використовує супутникові знімки та польові оцінки, спрямовані на захист найбільш вразливих об'єктів і збереження культурної ідентичності України. Оціночні фінансові втрати в секторі культурної спадщини перевищують 20 млрд дол. США [11].

- **Внутрішня міграція:** Внаслідок війни значна частина населення переміщується в інші регіони України, що викликає переповненість навчальних закладів в окремих регіонах і недофінансування в інших. За оцінками МОМ, найбільша частка громадян переїхала до західного макрорегіону – більше 2,5 млн осіб. Дані, які публікують державні адміністрації в західних областях, втім, не збігаються з цими оцінками. Таку різницю можна пояснити тим, що лише частина внутрішньо переміщених осіб офіційно повідомляють про факт прибуття місцеві органи влади: найімовірніше, реєстрація відбувається у випадках, коли згадані громадяни звертаються по допомогу з поселенням або за гуманітарною допомогою. Попри недосконалість способу збору інформації, дані обласних адміністрацій демонструють значні диспропорції у кількості новоприбулих ВПО за областями. Станом на березень 2022 р. ОДА повідомляли про таку кількість ВПО: Львівська – 200 тис. ос., Івано-Франківська – 80 тис. ос., Закарпатська – 80 тис. ос., Хмельницька – 70 тис. ос., Чернівецька – 50 тис. ос., Тернопільська – 45 тис. ос., Волинська – 23 тис. ос., Рівненська – 20 тис. ос. [12].

Зауважимо, що демографічна криза в Україні є результатом не лише російсько-української війни, але й довоєнного тривалого зниження народжуваності, високого рівня еміграції та негативного приросту населення. Зрозуміло, що війна лише посилила вказані тенденції. Згідно даних Державної служби статистики України, спостерігалися такі тренди у згаданій сфері:

- **Зниження чисельності населення:** З 2014 р. загальна чисельність населення України зменшилася з 45,6 млн до 40,7 млн осіб у 2023 р. [13], тобто відбулося зменшення аналізованого показника на понад 4,9 млн осіб впродовж дев'яти років.
- **Народжуваність і смертність:** Рівень народжуваності в Україні знизився до 7,7 народжених на 1 тис. населення у 2022 р. порівняно з 13,1 у 2010 р. Смертність, своєю чергою, залишалася на високому рівні – 14,5 осіб на 1 тис. у 2022 р. [14]
- **Еміграційні інтенції:** За даними Міжнародної організації з міграції (IOM), з 2014 р. понад 7 млн українців були змушені залишити країну. Ця

¹¹ Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO. Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO | UNESCO

¹² Вимушена міграція і війна в Україні (24 лютого — 24 березня 2022).

<https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-24-bereznia-2022/>

¹³

https://joint-research-centre.ec.europa.eu/jrc-news-and-updates/war-exacerbates-ukraines-population-decline-new-report-shows-2023-03-08_en

¹⁴ <https://knoema.com/atlas/Ukraine/Birth-rate>

цифра включає як внутрішньо переміщених осіб (IDPs), так і біженців, які шукали притулку за межами України. Наприклад, лише в перші два роки після повномасштабного вторгнення у 2022 р. понад 6,5 млн українців стали біженцями, а ще 3,7 млн залишились переміщеними всередині країни [15] (Рис.4).

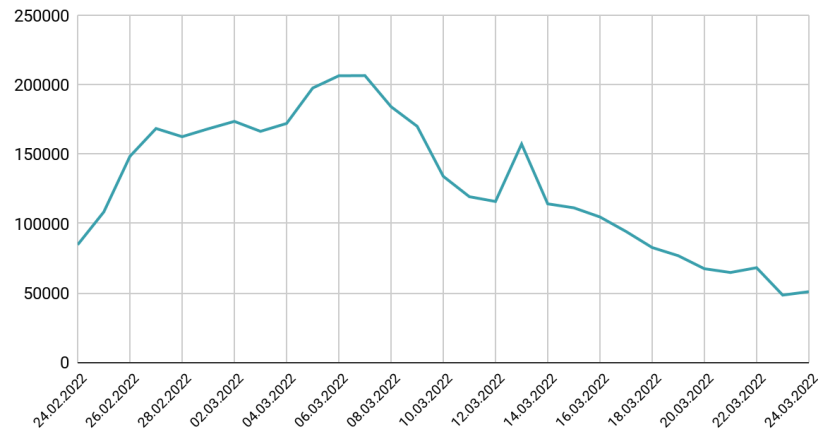

Рис. 4. Чисельність людей, що покидали Україну щоденно після початку широкомасштабного вторгнення, осіб., 2022 р.

[16]

Високий рівень еміграції молодого населення посилює вище описану демографічну кризу.

Зауважимо, що міграційні інтенції молоді в Україні до війни були співзвучні з загальносвітовими. Для оцінки основних чинників та факторів міграційних намірів молоді нами використано дані досліджень Міжнародної організації міграції у різних країнах світу (загалом 134 країни). У дослідженні використано методику багатфакторної балансової векторної кроссекшн авторегресії за 2022 р. (Додаток 1).

Підсумовуючи наголосимо, що найактивніші міграційні настрої притаманні наступним категоріям населення країн світу: молодь у віці 18-25 років (причому у цей життєвий період жінки більш схильні до міграції (коефіцієнт регресії становить $0,893^{***17}$)); громадяни після завершення вищих навчальних закладів ($2,167^{**}$ – чоловіки; $2,876^{**}$ – жінки) та з науковими ступенями ($4,984^{**}$ – жінки); неодружені ($2,877^{**}$ – чоловіки; $3,873^{*}$ – жінки), розлучені ($4,845^{***}$ – чоловіки) або одинаки ($2,877^{*}$ – чоловіки; $3,873^{*}$ – жінки); з міської місцевості ($2,991^{***}$ – чоловіки; $3,211^{**}$ – жінки); активні у трудовій діяльності ($3,189^{**}$ – чоловіки; $3,256^{*}$ – жінки), при цьому власники бізнесу ($3,471^{**}$ – чоловіки; $2,872^{*}$) та фрілансери ($2,970^{***}$ – чоловіки; $2,850^{**}$ – жінки) більш схильні до еміграції за несприятливих в країні-донорі обставин; особи з «хорошим» здоров'ям (відповідно до власної оцінки: $3,915^{***}$ – чоловіки; $3,711^{**}$); середнім рівнем добробуту ($5,253^{**}$ – чоловіки;

¹⁵ <https://www.iom.int/news/71-million-people-displaced-war-ukraine-iom-survey>;

<https://www.iom.int/ukraine-iom-response-2022-2024>;

<https://www.iom.int/news/millions-assisted-millions-more-still-need-two-years-ukraine-war-says-iom>

¹⁶ Вимушена міграція і війна в Україні (24 лютого — 24 березня 2022)ю

<https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-24-berezhnya-2022/>

¹⁷ Рівень статистичної значущості регресії: * – 90%; ** – 95%; *** – 99%.

5,157*** – жінки); активні у громадському (4,475** – чоловіки; 2,961*** – жінки) та політичному (5,917*** – чоловіки; 2,981** – жінки) житті.

Таким чином, бачимо, що вказані вище характеристики притаманні переважно особам з високим рівнем людського капіталу. Очевидно якщо йдеться про стихійні лиха та військові дії в країні-донорі, то структура населення готового до еміграції дещо змінюється і практично переважна більшість людей (насамперед, сім'ї з дітьми) готові тимчасово покинути власну країну до владнання форс-мажорних обставин.

Результати аналізу за допомогою балансової крос-секшн векторної авторегресії в розрізі регіонів у період 2005-2021 рр. (Додаток 2) вказують на те, що збільшення сальдо молодіжної міграції з часовим лагом у 3-4 роки має суттєвий негативний вплив на різноманітні аспекти ресурсного потенціалу України. Помірно висока обернена кореляція ($R=-0,508$) між міграцією молоді та демографічним потенціалом ($Y1$, lag-4) свідчить про скорочення чисельності населення та народжуваності, ускладнюючи демографічне відновлення. Відтік молоді негативно впливає також на трудовий потенціал ($Y2$, lag-3), знижуючи економічну ефективність та можливості зростання ($R=-0,442$). Хоча кореляція з фінансовим потенціалом ($Y3$, lag-4) є достатньо низькою ($R=0,283$) і статистично незначущою, довгострокові втрати населення можуть зменшити інвестиційний капітал, обсяги внутрішнього споживання та доходи національної економіки. Втрата молодих фахівців знижує виробничий потенціал ($Y4$, lag-4) ($R=-0,402$), особливо в технологічних галузях. Висока обернена кореляція ($R=-0,564$) з інноваційним потенціалом ($Y5$, lag-4) вказує на загрозу для інноваційного розвитку через скорочення кваліфікованих кадрів, а значна обернено пропорційна кореляція ($R=-0,441$) з підприємницьким потенціалом ($Y6$, lag-3) вказує на втрату молодих підприємців, що послаблює розвиток малого та середнього бізнесу. Таким чином, молодіжна міграція має комплексний негативний вплив на ключові ресурси економічного та соціального розвитку України, що вимагає термінових заходів для зменшення втрат.

Як видно з Додатка 4 на базі аналізу з використанням методики Scaterplott - при зростанні сальдо зовнішньої молодіжної міграції, істотно погіршує інтегральний потенціал відбудови України та показник економічного зростання (річна зміна ВВП до попереднього періоду).

За допомогою методу огортаючих даних (DEA^[18]) було визначено вплив сальдо молодіжної міграції населення України, а також міграційних намірів українських студентів, які планують емігрувати, і тих, що вже перебуває за кордоном, на показники соціально-економічного потенціалу країни. Дослідження базувалося на даних за 2021 рік, тобто до початку повномасштабного вторгнення, оскільки на час війни об'єктивні дані відсутні. У дослідженні використано DEA-модель, орієнтовану на максимізацію «виходу», що означає прагнення досягти максимального соціально-економічного потенціалу регіонів з урахуванням використаних «входів», у якості яких розглядалися сальдо міграції молоді та міграційні

¹⁸ 1 – показує області, що відносно ефективно використовують сальдо міграції з врахуванням міграційних настроїв молоді. Все, що більше одиниці – відносно неефективно. Чим більше відрізняється від одиниці, тим гірший результат.

наміри молоді як тих, хто перебуває в Україні, так і за її межами. Міграційні інтенції було визначено на основі загальнонаціонального пілотного опитування українських студентів в Україні та за кордоном [¹⁹].

Результати DEA-аналізу дозволяють зробити ключові висновки щодо ефективності використання зовнішніх міграційних потоків та міграційних інтенцій молоді в різних областях України (Додаток 3). До регіонів з найвищим рівнем ефективності використання молодіжної міграції та міграційних інтенцій для максимізації соціально-економічних ефектів належать Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Київська області та інші (коефіцієнт ефективності – 1, що свідчить про максимальну ефективність за даних умов). Ці регіони демонструють найкращі показники використання міграційних потоків молоді для підтримки або покращення загального соціально-економічного розвитку, що може бути зумовлено відносно стабільнішою економічною ситуацією до війни, високим рівнем зайнятості та сприятливими умовами для бізнесу. Натомість менш ефективними є Харківська (коефіцієнт 1,89), Луганська (1,85), Запорізька (1,48), Івано-Франківська (1,6) області. Низький рівень ефективності в цих регіонах можна пояснити несприятливими та менш прогнозованими умовами для ведення бізнесу, а в перших трьох областях ситуація додатково ускладнюється близькістю до лінії фронту, що посилює економічні труднощі та негативний вплив конфлікту.

4. Мистецька освіта в Україні. Стан і структура мистецької освіти до війни

Як відомо, до початку війни в Україні система вищої мистецької освіти була розвиненою і мала чітку структуру. Зазначимо наступні характеристики:

- **Навчальні заклади:** В Україні функціонувало понад 60 вищих навчальних закладів, що спеціалізуються на мистецькій освіті [²⁰].
- **Кількість студентів:** У 2020 р. в мистецьких навчальних закладах навчалося близько 25 тис. студентів, що було порівняно стабільним показником до початку війни [²¹].
- **Фінансування і ресурси:** До війни система мистецької освіти отримувала достатньо високий рівень фінансування з державного бюджету, яке в 2019 р. становило приблизно 1,2 млрд грн, що забезпечувало функціонування основних навчальних програм та інфраструктури галузі [²²].

5. Вплив війни на сферу освіти

Очевидно, що війна в Україні мала значний негативний вплив на освітній сектор, зокрема на мистецьку освіту, зокрема:

¹⁹ Згадані дослідження були проведені за грантом Національного фонду досліджень України «Міграційні втрати молоді: імітаційне моделювання та сценарне прогнозування у контексті збереження людського потенціалу для повоєнної відбудови України» із реєстраційним номером 2022.01/0074

²⁰ <https://testportal.gov.ua/>

²¹ РЕЄСТРИ. ЄДИНА ДЕРЖАВНА ЕЛЕКТРОННА БАЗА З ПИТАНЬ ОСВІТИ. edbo.gov.ua

²² <https://mkip.gov.ua/>; <https://www.minfin.gov.ua/>

- **Руйнування інфраструктури:** За даними Міністерства освіти і науки України, понад 300 освітніх установ було пошкоджено або знищено внаслідок бойових дій, включно з мистецькими школами та ВНЗ. Так, протягом останніх двох років в Україні повністю зруйновані 48 мистецьких шкіл та 2 мистецькі коледжі (в Бахмуті й Маріуполі). 72 мистецькі школи і один державний музичний ліцей пошкоджені. Також пошкоджені та частково зруйновані заклади вищої освіти, що належать до сфери управління МКІП, а саме: Харківський національний університет мистецтв імені І.П.Котляревського, Харківська державна академія культури, Харківська державна академія дизайну і мистецтв. 25 березня 2024 р. зазнала значних руйнувань Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука. Роботу втратили понад 3,5 тисячі викладачів мистецтва. Не змогли продовжити навчатися ну мистецьких закладах 44,5 тис. дітей та молоді. 113 мистецьких шкіл та 6 мистецьких коледжів знаходяться в тимчасовій окупації. Крім того, багато викладачів, учнів та студентів змушені були виїхати з України. Ті, хто залишився в Україні щоденно перебувають під загрозою терористичних атак росіян [23].
- **Переміщення населення:** Внаслідок війни значна частина студентів і викладачів була змушена переміститися в безпечніші регіони або за кордон. Це призвело до переповненості деяких навчальних закладів (насамперед у західних регіонах) та відсутності навчальних ресурсів у інших.
- **Фінансові труднощі:** Війна спричинила зниження фінансування для освіти, оскільки значна частина бюджетних коштів була об'єктивно переспрямована на військові потреби. Фінансування мистецьких закладів скоротилося на понад 30% у 2022 р. порівняно з попереднім роком [24].

6. Проблеми та виклики

6.1. Вплив демографічної кризи на мистецьку освіту

Демографічна криза безпосередньо вплинула на мистецьку освіту в Україні:

- **Зниження кількості потенційних студентів:** Чисельність населення віком 15-24 роки зменшилася з 7,8 млн осіб у 2014 р. до 5,5 мільйонів осіб у 2022 р., що характеризує зниження на 29% [25].
- **Зменшення чисельності вступників:** У 2022 р. кількість вступників до мистецьких навчальних закладів зменшилася на 18% порівняно з 2019 р. За даними Міністерства освіти і науки України, у 2022 р. до мистецьких університетів вступило 3,500 осіб проти 4,270 у 2019 р. [26].

²³ ОСВІТА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.

<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serp.n.ped.nauk-pr.akt.konferentsiya/Inform-analyt.c.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf>

²⁴ СТАН ФІНАНСУВАННЯ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА З МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У 2022 РОЦІ: основні тенденції.

https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1297/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82_%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0.pdf

²⁵ [Державна служба статистики України. ukrstat.gov.ua](https://ukrstat.gov.ua)

²⁶ <https://mon.gov.ua/>

- **Зниження обсягів фінансування:** У 2022 р. фінансування мистецьких навчальних закладів скоротилося на понад 20% порівняно з 2019 р. У 2022 р. з державного бюджету України було передбачено 1,6 млрд грн на підготовку кадрів для сфери культури і мистецтва закладами фахової передвищої та вищої освіти [27]. Для порівняння, якщо на культуру, креативні індустрії та інформаційну політику у 2022 р. було виділено 14,5 млрд грн, то у 2024 р. ця сума скоротилася до 10,7 млрд грн [28].

6.2. Втрата інфраструктури та ресурсів

Війна та економічна криза призвели до значних втрат інфраструктури та ресурсів:

- **Втрати в інфраструктурі:** Оцінка витрат на відновлення зруйнованих закладів мистецької освіти перевищує 1,5 млрд грн [29].
- **Недостатність ресурсів:** Згідно з опитуванням, близько 25% мистецьких навчальних закладів повідомили про критичну нестачу навчальних матеріалів та обладнання у 2023 р. [30].

6.3. Мобільність та внутрішня міграція

Внутрішня міграція та переміщення населення вплинули на доступність і якість мистецької освіти:

- **Зміна розподілу студентів:** Внаслідок війни та внутрішньої міграції кількість студентів у західних регіонах зросла на 15%, тоді як у східних та південних регіонах спостерігалось зниження на понад 25% [31].
- **Різке збільшення студентів-чоловіків** у віці 30-50 років, які часто вступають у ВНЗ задля уникнення мобілізації під час війни, що, своєю чергою, спотворює реальну структуру ринку освітніх послуг, а також доступності відповідних фахівців на ринку праці у стратегічній перспективі. Українські ВНЗ фіксують небувалий приріст студентів-контрактників. Станом на квітень 2023 р. порівняно з попереднім періодом кількість нових студентів платної форми навчання зросла майже на 40%, а якщо виділити тільки чоловіків то на 82% [32].
- **Переміщення викладачів:** Близько 30% викладачів мистецьких навчальних закладів були змушені переміститися в інші регіони або за кордон, що вплинуло на якість навчального процесу [33].
- **Тимчасова релокація навчальних закладів:** Зміна розташування навчальних закладів і перехід ВНЗ на дистанційну форму навчання

²⁷ Бюджет 2022 року на культуру, креативні індустрії та інформаційну політику - 14,5 млрд грн.
<https://www.kmu.gov.ua/news/byudzhets-2022-roku-na-kulturu-kreativni-industriyi-ta-informacijnu-politiku-145-mlrd-grn>

²⁸ Уряд заклад у Держбюджет на 2024 рік 10,7 млрд грн на сферу культури та медіа.
<https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-zaklav-u-derzhbiudzhets-na-2024-rik-107-mlrd-hrn-na-sferu-kultury-ta-media>

²⁹ Відбудова в регіонах та громадах
<https://iaa.org.ua/articles/reconstruction-in-regions-and-communities-how-losses-are-calculated/>

³⁰ Дані власного експертного опитування

³¹ Через війну 7,1 мільйона осіб зазнали переміщення в Україні: нове | IOM Ukraine.
<https://ukraine.iom.int/uk/news/cherez-viynu-71-milyona-osib-zaznaly-peremishchennya-v-ukrayini-nove-doslidzhennya-a-mom>

³² За рік війни кількість юків-студентів в Україні значно зросла – інфографіка.

<https://www.unian.ua/war/za-rik-viyini-kilkist-cholovikiv-studentiv-v-ukrajini-zroslo-na-82-infografika-12233175.html>

³³ Дані власного експертного опитування

призвела до втрати частини навчальних ресурсів та труднощів в організації навчального процесу [34].

7. Механізми подолання демографічної кризи

7.1. Інноваційні освітні моделі

В умовах кризи українські мистецькі навчальні заклади впроваджують нові підходи та моделі навчання:

- **Модульні програми:** Запровадження модульних програм навчання в мистецьких університетах дозволяє студентам отримувати знання в компактних блоках, що покращує гнучкість освіти. Зокрема, наприклад запровадження модульної системи для спеціалізованих курсів з живопису та графічного дизайну, що дає можливість зменшити час навчання.
- **Проекти на основі проблем:** Впровадження навчальних проектів, орієнтованих на вирішення реальних проблем. Наприклад, створення соціальних арт-ініціатив, що допомагають студентам працювати над реальними соціальними проблемами та отримувати практичний досвід.

7.2. Перехід на дистанційне навчання

Перехід на дистанційне навчання в умовах пандемії та війни став важливим аспектом підтримки мистецької освіти:

- **Активізація використання онлайн-платформ:** Кількість мистецьких курсів, що проводяться дистанційно, зросла на 40% порівняно з 2020 р. зокрема з використанням таких платформ, як Zoom, Microsoft Teams та специфічних освітніх платформ [35].
- **Адаптація курсів:** Відзначено адаптацію близько 60% програм мистецьких університетів до дистанційного навчання, що включає інтеграцію відеолекцій, онлайн-тренінгів та віртуальних майстер-класів [36].

7.3. Партнерства та міжнародна співпраця

Міжнародні партнерства та донорські організації відіграють ключову роль у відновленні мистецької освіти:

- **Міжнародні гранти:** У 2023 році Україна отримала понад 25 млн дол.США від міжнародних донорів для підтримки власне мистецьких закладів і програм відновлення [37].
- **Партнерство з закордонними університетами:** Розширення партнерств із закордонними навчальними закладами сприяє забезпеченню академічного обміну і можливості продовження здобуття освіти для українських студентів..

7.4. Фінансування та ресурси

Фінансування та ресурси для підтримки мистецької освіти зокрема передбачають:

³⁴ <https://uccs.org.ua/>

³⁵ Власне експертне опитування

³⁶ Там само

³⁷ [Головна | Міністерства культури та інформаційної політики України. mcp.gov.ua](https://mcp.gov.ua/)

- **Державне фінансування:** У 2023 р. державне фінансування мистецьких навчальних закладів зросло на 12% порівняно з попереднім роком і склало 1,2 млрд грн [38].
- **Незалежні інвестиції:** Незалежні інвестиції у мистецьку освіту, включаючи приватні фонди та благодійні організації, склали понад 500 мільйонів гривень у 2023 році [39].

8. Досвід інших країн у подоланні демографічної кризи в мистецькій освіті

8.1. Порівняльний аналіз

Досвід Польщі:

- **Реформи в освіті після демографічної кризи:** Польща зіткнулася з демографічною кризою в 2000-х роках, коли кількість молоді значно зменшилася. Польська система освіти адаптувалася шляхом зменшення кількості освітніх закладів, оптимізації бюджетів і впровадження нових форм навчання, таких як змішане навчання та дистанційні курси.
- **Реалізація проектів з підтримки культурної освіти:** Польський уряд запровадив спеціальні програми підтримки освіти у сфері культури, включно з грантами для музеїв і культурних центрів, що допомогло зберегти інтерес до мистецтва серед молоді [40].

Для довідки: Польський уряд запровадив низку спеціальних програм, спрямованих на підтримку освіти у сфері культури, з особливим акцентом на залучення студентів з України та інших країн-стратегічних партнерів. Однією з ключових ініціатив є стипендійні програми та освітні можливості, які пропонує Міністерство культури і національної спадщини Польщі.

Однією з таких програм є «Program stypendialny Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego dla obywateli Ukrainy», що підтримує студентів та молодих фахівців з України, які бажають навчатися в Польщі у сфері культури та мистецтва.

Також, через програму «Solidarność z Ukrainą» польські університети та професійно-технічні школи пропонують спеціальні прийомні кампанії, підготовчі курси та стипендії для студентів з України. Ці програми є частиною загальних політик уряду Польщі та фінансуються в рамках співпраці з Міністерством освіти і науки.

Нормативно-правові акти, що регулюють ці ініціативи: "Program stypendialny Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego"; Постанова Ради Міністрів Польщі від 15 березня 2022 року про прийняття стипендій для студентів з України; "Solidarność z Ukrainą" – надається підтримка українським студентам в рамках загальнодержавних програм польського уряду.

У Польщі іноземці можуть вступати до університетів на умовах, визначених внутрішніми правилами навчальних закладів, а також міжнародними угодами або іншими нормативними актами. Зазвичай, вимоги до іноземців схожі на вимоги для громадян Польщі: необхідно мати документ про закінчення середньої освіти або диплом бакалавра для магістерських програм.

Щодо вступних іспитів, польські ВНЗ можуть проводити додаткові вступні іспити для іноземців у випадках, коли потрібно перевірити художні здібності, фізичну підготовку або спеціальні навички, які не оцінюються під час шкільних іспитів (наприклад, для творчих спеціальностей). Однак такі іспити не можуть охоплювати предмети, які вже включені до

³⁸ <https://mcip.gov.ua/>

³⁹ Власне експертне опитування

⁴⁰ System edukacji wobec zmian demograficznych.

<https://kd.stat.gov.pl/images/publikacje/System%20edukacji%20wobec%20zmian%20demograficznych.pdf>

програми шкільних іспитів [⁴¹; ⁴²]. Для українців зазвичай вступні іспити у приватні університети відсутні.

Нормативна база: "Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce" від 20 липня 2018 року (Dz.U. 2018 poz. 1668), а також внутрішні рішення кожного університету.

Досвід Естонії:

- **Електронне навчання:** Естонія є провідною країною у використанні дистанційних форм навчання та цифрових технологій в освіті. У країні активно використовують платформу Moodle та інші для дистанційного навчання, що дозволяє адаптувати навчальний процес під сучасні вимоги і потреби студентів.
- **Міжнародні партнерства:**
 - **Двосторонні угоди з різними країнами:** Естонія має освітні угоди з країнами, такими як Фінляндія, Литва, Латвія, Польща, Німеччина, Україна та багатьма іншими. Ці угоди передбачають співпрацю у сфері освіти та мистецтва, зокрема, обмін студентами та викладачами, проведення спільних конференцій і семінарів [⁴³].
- **Програми обміну студентами та викладачами:** Багато угод включають обмін студентами, зокрема через національні програми стипендій, починаючи з 2015 року. Ці програми підтримують академічний та мистецький обмін, який розвивається завдяки освітнім установам Естонії та їхнім іноземним партнерам.
- **Участь у міжнародних програмах:** Естонія активно бере участь у європейських програмах, таких як Erasmus+, які підтримують обмін досвідом у галузі мистецької освіти між країнами-членами ЄС та сусідніми країнами, включаючи Україну [⁴⁴].

Досвід Японії:

- **Реформи освіти у сфері культури:** Японія також зіткнулася з демографічними викликами, але вдалася до активних освітніх реформ у сфері культури, включно з інтеграцію культурних студій у загальні освітні програми. У 2021 р. уряд Японії запровадив програму «Творча молодь», спрямовану на підтримку молодих митців через спеціалізовані освітні курси та гранти [⁴⁵].
- **Підтримка через культурні центри:** Японія активно інвестує в культурні центри, які організовують тренінги та майстер-класи для молоді, що дозволяє зберігати і розвивати культурні традиції.

9. Пропозиції та рекомендації

9.1. Політичні та адміністративні заходи

Рекомендації для державної політики та адміністративних заходів:

⁴¹ Warunki przyjęć na studia. <https://study.gov.pl/pl/warunki-przyj-na-studia>

⁴² Na jakich zasadach cudzoziemcy podejmują i odbywają nauki w polskich szkołach wyższych?

<https://docs.google.com/document/d/1jcLUaVpddN3Cb8D-G3hwVfcYuQL5mmSs/edit>

⁴³ <https://www.hm.ee/en/international-cooperation/european-union-and-international-cooperation/bilateral-agreements>

⁴⁴ Там само

⁴⁵ https://www.jpff.go.jp/e/project/culture/archive/civil_exchange/

- **Формування національної стратегії підтримки мистецької освіти:** Уряд має розробити національну стратегію, що включатиме комплекс заходів для підтримки і відновлення мистецької освіти. Це може включати фінансову підтримку, гранти на модернізацію інфраструктури та розвиток нових освітніх програм.
- **Забезпечення стабільного фінансування:** Необхідно забезпечити стабільне фінансування мистецьких навчальних закладів через бюджетні та спеціалізовані фонди.
- **Регулювання стандартів і програм:** Актуалізація навчальних планів відповідно до сучасних вимог і стандартів у мистецькій освіті. Це включає впровадження нових навчальних стандартів і сертифікаційних програм, що допоможуть забезпечити якість освіти.

9.2. Рекомендації для навчальних закладів

Пропозиції для конкретних навчальних закладів і викладачів:

- **Адаптація навчальних програм:** Навчальні заклади повинні адаптувати свої програми до нових реалій, включно з інтеграцією дистанційного навчання, сучасних технологій та міждисциплінарних курсів..
- **Розвиток партнерства:** Встановлення партнерств з міжнародними навчальними закладами та культурними установами для обміну досвідом та ресурсами.
- **Інвестиції в професійний розвиток:** Організація тренінгів і майстер-класів для викладачів з нових методик навчання та технологій. Це може включати участь у міжнародних конференціях і курсах підвищення кваліфікації.

9.3. Плани на майбутнє

Довгострокові плани та стратегії:

- **Створення культурних кластерів:** Розвиток культурних кластерів і творчих інкубаторів у великих містах для підтримки молодих митців та сприяння культурному розвитку. У місті Львів уже розпочато проект по створенню культурного кластера, що забезпечить ресурси та простори для творчих ініціатив [46].
- **Забезпечення соціальної інтеграції:** Розробка програм соціальної інтеграції для осіб, які постраждали від війни, включно з курсами та програми мистецької терапії.
- **Довгострокове фінансування та підтримка:** Забезпечення довгострокового фінансування для програм відновлення та розвитку мистецької освіти через спеціалізовані фонди та міжнародну допомогу. Наприклад, у Франції створено Фонд культурного відновлення, що фінансує програми відновлення культурної спадщини після кризових ситуацій [47].

Ці рекомендації можуть слугувати основою для розробки конкретних стратегій і планів з відновлення і розвитку мистецької освіти в Україні.

10. Висновки

⁴⁶ Новий культурний центр у Львові <https://www.zmin.foundation/news/noviy-kulturniy-centr-u-lvovi>

⁴⁷ FONDS POUR LA SAUVEGARDE DU PATRIMOINE IMMOBILIER ET CULTUREL FRANCAIS

<https://annuaire-entreprises.data.gouv.fr/entreprise/fonds-pour-la-sauvegarde-du-patrimoine-immobilier-et-culturel-francais-920911971>

10.1. Основні висновки

1. Вплив демографічної кризи на мистецьку освіту:

- о Демографічна криза в Україні, що проявилася у зменшенні чисельності молодого населення, має суттєвий вплив на мистецьку освіту. У 2022 р. в Україні спостерігалось зменшення кількості студентів у вищих мистецьких навчальних закладах на 15% порівняно з 2019 роком.
- о Це зниження призводить до зменшення запитів на мистецькі спеціальності і, як наслідок, до зменшення фінансування та ресурсів для мистецької освіти.

2. Вплив війни на освітній сектор:

- Війна в Україні значно погіршила ситуацію в освітньому секторі, зокрема в мистецькій освіті. Багато навчальних закладів зазнали руйнувань або були змушені припинити свою діяльність, що призвело до втрати навчальних ресурсів і зниження якості освіти.
- Під час війни близько 30% культурних і мистецьких установ зазнали значних пошкоджень, що негативно вплинуло на можливість проведення занять і культурних заходів.

3. Адаптація освітніх моделей:

- о Запровадження інноваційних освітніх моделей, таких як дистанційне навчання, допомогло частково компенсувати втрату традиційних форм освіти та нестачу попиту на мистецьку освіту. Проте ефективність таких моделей залежить від рівня доступу до технологій і якості інтернет-зв'язку.
- о В Україні відзначено зростання кількості онлайн-курсів у сфері мистецтва на 40% в порівнянні з довоєнним періодом.

10.2. Перспективи подальших досліджень

1. Дослідження впливу війни на мистецьку освіту:

- о Необхідно провести глибокі дослідження для оцінки довгострокових наслідків війни на мистецькі навчальні заклади, включно з аналізом економічних, соціальних та культурних втрат. Такі дослідження можуть допомогти в розробці цілеспрямованих відновлювальних програм.

2. Аналіз ефективності дистанційного навчання:

- о Подальші дослідження мають зосередитися на оцінці ефективності дистанційного навчання у сфері мистецької освіти. Важливо вивчити, які елементи дистанційного навчання є найбільш ефективними для студентів мистецьких спеціальностей та як можна покращити ці моделі.

3. Оцінка впливу міжнародних партнерств:

- о Необхідно вивчити вплив міжнародних партнерств і донорських організацій на відновлення мистецької освіти. Дослідження можуть включати аналіз успішних практик міжнародної співпраці та їх адаптацію до українських умов.

4. Вплив інноваційних освітніх моделей на якість освіти:

- о Подальше вивчення впливу нових освітніх моделей, таких як культурні кластери та інноваційні програми, на якість мистецької освіти і професійну підготовку молодих митців.

5. Аналіз фінансування та ресурсів:

- о Важливо дослідити ефективність різних джерел фінансування і ресурсів для підтримки мистецької освіти, включно з державним і приватним фінансуванням, грантами та міжнародною допомогою.

4. Післявоєнне відновлення і адаптація

В умовах післявоєнного відновлення необхідно розробити ефективні стратегії для відновлення та розвитку мистецької освіти, зокрема:

- **Адаптація навчальних програм:** Інтеграція нових освітніх методик та підходів для адаптації до нових умов і потреб.
- **Відновлення інфраструктури:** Ремонт і відновлення зруйнованих культурних та освітніх установ.
- **Підтримка молодих талантів:** Розробка програм підтримки для залучення молоді до мистецької освіти та збереження культурної спадщини.

Таким чином, дослідження специфіки демографічної кризи в мистецькій освіті є критично важливим для розробки ефективних політик і стратегій для забезпечення стійкого розвитку культурного сектору в Україні.

11. Пропозицій відповідним інституціям України щодо подолання негативних наслідків демографічної кризи та її впливу на систему мистецької освіти України

Для подолання демографічної кризи та забезпечення життєздатності і розвитку мистецьких навчальних закладів в Україні необхідно вжити комплексні заходи, що включають завдання для державних і регіональних інституцій. Нижче подані основні рекомендації з відповідними нормативно-правовими актами:

1. Кабінет Міністрів України

Завдання:

- Забезпечити реалізацію законодавчих норм щодо визнання іноземних документів про освіту у країнах найбільшої концентрації українських мігрантів без додаткових вимог нострифікації, визнання чи інших інституційних бар'єрів, за винятком випадків, передбачених міжнародними договорами.

***Нормативний документ:** Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів (Конвенція від 5 жовтня 1961 р. – Гаазька Конвенція).*

- Підготувати постанову для внесення змін до нормативних актів щодо спрощення процедури визнання документів про загальну середню освіту, здобуту за кордоном, для вступу до вищих навчальних закладів.

о ***Нормативний документ:** Закон України "Про освіту" від 05.09.2017 № 2145-VIII.*

2. Міністерство освіти і науки України

Завдання:

- Розробити та запровадити державну стратегію підтримки вищої мистецької освіти у відповідь на демографічну кризу.

Нормативний документ: Закон України "Про освіту" від 05.09.2017 № 2145-VIII.

- Забезпечити фінансування для модернізації інфраструктури мистецьких закладів і підвищення їх привабливості для молоді.

Нормативний документ: Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI.

- Розширити міжнародні програми співпраці для залучення іноземних студентів.

Нормативний документ: Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України" від 16 жовтня 2014 р. № 630.

- Оновити інструкцій для вищих навчальних закладів щодо спрощення процедур визнання іноземних документів про середню освіту.

Нормативний документ: Закон України "Про вищу освіту" від 01.07.2014 № 1556-VII.

- Інтегрувати дані про іноземні документи до ЄДЕБО з мінімізацією бюрократичних перепон.

Нормативний документ: Наказ МОН № 149тр від 28.10.2022.

3. Міністерство фінансів України

Завдання:

- Збільшити обсяги фінансування мистецьких закладів шляхом розробки нових програм підтримки.

Нормативний документ: Закон України "Про державний бюджет України" на відповідний рік.

- Забезпечити грантову підтримку для підвищення кваліфікації викладачів та мобільності студентів мистецьких закладів.

Нормативний документ: Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI.

4. Міністерство культури та інформаційної політики України

Завдання:

- Популяризувати мистецьку освіту серед молоді та підтримувати мистецькі індустрії.

Нормативний документ: Закон України "Про культуру" від 14.12.2010 № 2778-VI.

2. Інтегрувати мистецьку освіту в програми культурного розвитку регіонів.

Нормативний документ: Національна культурна стратегія 2015-2025.

5. Обласні та міські державні адміністрації

Завдання:

- Підтримувати місцеві мистецькі навчальні закладів через програми фінансової допомоги.

Нормативний документ: Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" від 21.05.1997 № 280/97-ВР.

- Забезпечити грантові програми для культурних та освітніх проєктів.

Нормативний документ: Постанова КМУ "Про затвердження державної програми розвитку регіонів на 2021-2027 роки" № 12.

6. Національна агенція із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО)

Завдання:

- Удосконалити критерії акредитації для мистецьких закладів з урахуванням демографічної кризи.

Нормативний документ: Закон України "Про вищу освіту" від 01.07.2014 № 1556-VII.

7. Міністерство цифрової трансформації України

Завдання:

- Забезпечити технічну підтримку для розвитку дистанційного навчання у мистецьких закладах.

Нормативний документ: Закон України "Про електронні комунікації" від 16.12.2020 № 1089-IX.

8. Державне підприємство «Інфоресурс»

Завдання:

- Створити технічні можливості автоматичного внесення даних про іноземні документи до ЄДЕБО.

Нормативний документ: Закон України "Про вищу освіту" від 01.07.2014 № 1556-VII.

- Підтримати навчальні заклади у використанні системи ЄДЕБО для мінімізації відмов у зарахуванні.

Нормативний документ: Постанова КМУ "Про порядок визнання іноземних документів про освіту".

9. Вищі навчальні заклади

Завдання:

- Впровадження чітких процедур зарахування студентів із іноземними документами про освіту без додаткових вимог нострифікації.

Нормативний документ: Закон України "Про вищу освіту" від 01.07.2014 № 1556-VII.

- Забезпечення інформування студентів про їх права щодо визнання документів.

Нормативний документ: Постанова КМУ "Про порядок визнання іноземних документів про освіту".

Додаток 1

Таблиця 1

Результати панельного регресійного моделювання чинників та факторів міграційних намірів молоді (осіб віком від 18 до 30 років) у 134 країнах світу – залежна змінна, 2022 р.

Незалежна змінна	Мужчини (Стандартне відхилення)	Жінки (Стандартне відхилення)
Вік		
18-25	0,845**[1] (0,291)	0,893*** (0,147)
26-30	0,543	0,626
Рівень освіти		
Не навчався/ася в школі	-0,356* (0,124)	-0,214** (0,365)
Середня	0,535*** (0,428)	0,433*** (0,220)
Коледж	0,128*** (0,014)	0,987* (0,387)
Університет	2,167** (2,984)	2,876** (1,320)
Докторських ступінь	3,292 (1,945)	4,984*** (2,945)
Сімейний стан		
Неодружений/на	2,877** (0,156)	3,873* (0,672)
Одружений/заміжня	2,078*** (0,567)	2,178** (0,091)
Розлучений/на	4,845*** (0,089)	3,013 (0,174)
Середній розмір сім'ї		
Одинак/Одиначка	4,100** (0,364)	5,290*** (0,265)
1-3	2,968* (0,198)	1,789
4-5	0,900 (0,459)	0,231* (0,120)
Понад 5	0,512*** (0,136)	(0,392)** (0,221)
Місцевість проживання		
Село	0,256** (0,654)	(0,365)* (0,259)
Місто	2,991*** (1,489)	3,211** (0,781)
Зайнятість		
Безробітний	0,237* (4,295)	0,212* (3,892)
Зайнятий	3,189** (1,482)	3,256* (0,9834)
Ділова активність		
Власний бізнес	3,471** (0,223)	2,872* (0,516)
Найнятий працівник	2,229* (1,456)	2,566** (1,942)
Фрілансер	2,970*** (0,923)	2,850** (1,345)
Здоров'я		
Хороше	3,915*** (2,938)	3,711** (1,845)
Погане	0,923 (0,198)	(0,819)* (0,834)
Рівень добробуту		
Високий	2,745***	2,645**
Середній	5,253** (2,997)	5,157*** (1,476)
Низький (нижче рівня бідності)	0,441 (0,758)	0,256* (1,654)
Громадська та політична активність		
Участь у діяльності громадських організацій, рухів	4,475** (2,098)	2,961*** (1,271)
Участь у діяльності політичних партій	5,917*** (2,009)	2,981** (1,035)
Не заангажований у діяльність жодних політичних чи громадських рухів	0,880 (0,132)	(0,698)* (0,917)
R=0,867; R²=0,834; F (3,43)=9,22; DW=1,98		

Розраховано авторами за: [[2]; [3]; [4]; [5]]

[1] Рівень статистичної значущості * – 90%; ** – 95%; *** – 99%.

[2] *International Migration Outlook 2023.*
<https://www.oecd.org/migration/mig/international-migration-outlook-1999124x.htm>
(дата звернення: 08.11.2023).

[3] *Eurostat.*
https://commission.europa.eu/about-european-commission/departments-and-executive-agencies/eurostat-european-statistics_en.

[4] *International monetary fund.* <https://www.imf.org/en/Home>

[5] *World bank.* <https://data.worldbank.org/country>

Додаток 2

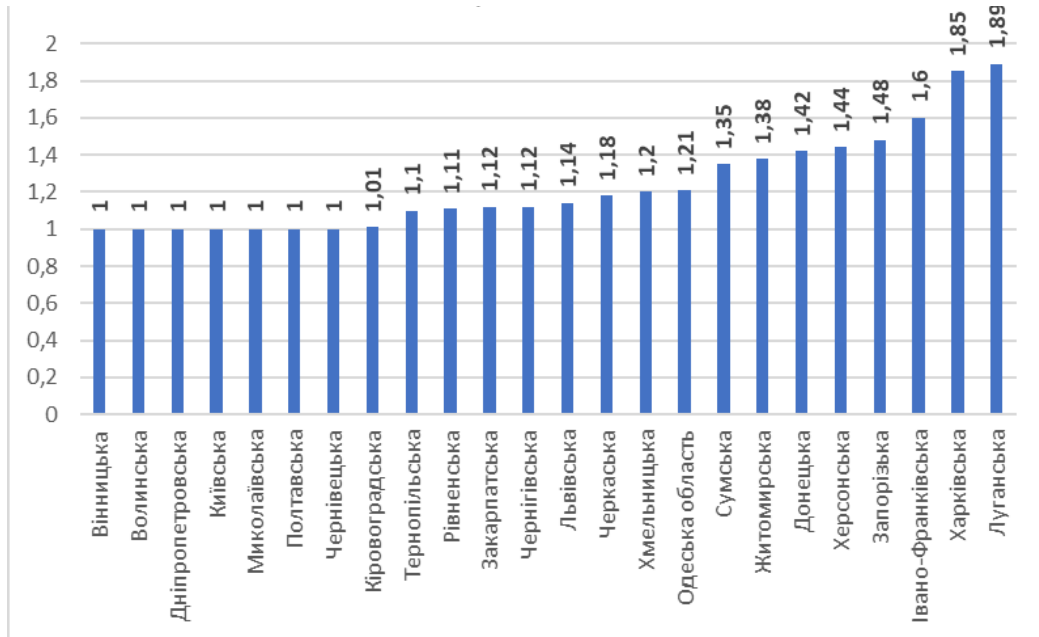
Таблица 3

Векторна авторегресія лагового впливу сальдо молодіжної міграції на компоненти інтегрального показника соціально-економічного потенціалу відновлення України, 2010-2021 р.

Залежні змінні	Beta	St.er. Beta	B	St.er.B	t (108)	P-level	Статистична значущість
Y1 (lag-4) (Інтегральний показник демографічного потенціалу)			1,908	0,383	4,980	0,000	R= 0,507; R ² = 0,37; F(1,15)=6,67632 p<0,042; Стандартне відхилення: 0,091 DW=1,58
	-0,508	0,253	-0,075	0,091	-0,822	0,124	
Y2 (lag-3) (Інтегральний показник трудового потенціалу)			1,001	0,385	2,603	0,020	R= 0,442; R ² = 0,376; F(1,15)=6,93843 p<0,03480;4 Стандартне відхилення: 0,09220 DW=1,63
	-0,443	0,250	-0,089	0,092	-0,969	0,058	
Y3 (lag-4) (Інтегральний показник фінансового потенціалу)			0,968	0,736	1,316	0,208	R= 0,551; R ² = 0,297 F(1,106)=46,186 p<,00000 Стандартне відхилення: 1,4217 DW=0,500
	0,283	0,248	0,200	0,175	1,144	0,271	
Y4 (lag-4) (Інтегральний показник виробничого потенціалу)			2,855	0,735	3,882	0,001	R= 0,402; R ² = 0,105; F(1,15)=2,8942 p<0,109; Стандартне відхилення: 0,17622 DW=0,697
	-0,402	0,236	-0,298	0,175	-1,701	0,110	
Y5 (lag-4) (Інтегральний показник інноваційного потенціалу)			0,467	0,802	0,582	0,037	R= 0,563; R ² = ,381; F(1,15)=4,89703 p<0,35859 Стандартне відхилення: 0,19232 DW=1,463
	-0,564	0,251	-0,181	0,191	-0,947	0,149	
Y6 (lag-3) (Інтегральний показник підприємницького потенціалу)			2,633	0,479	5,501	0,000	R= 0,541; R ² = 0,340; F(1,15)=3,6260 p<0,07624 Стандартне відхилення: 0,114
	-0,441	0,232	-0,217	0,114	-1,904	0,076	
Y7 (lag-4) ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПОКАЗНИК			0,470 683	0,2346 59	2,00581 6	0,07268 0	R= 0,520; R ² = 0,460 F(1,10)=9,01603 p<,90174 Стандартне відхилення: 0,053
	-0,524 006	0,31597 5	-0,007 064	0,0557 82	-0,1266 28	0,01744 9	

Розраховано авторами за: [Державна служба статистики України; експертні оцінки]

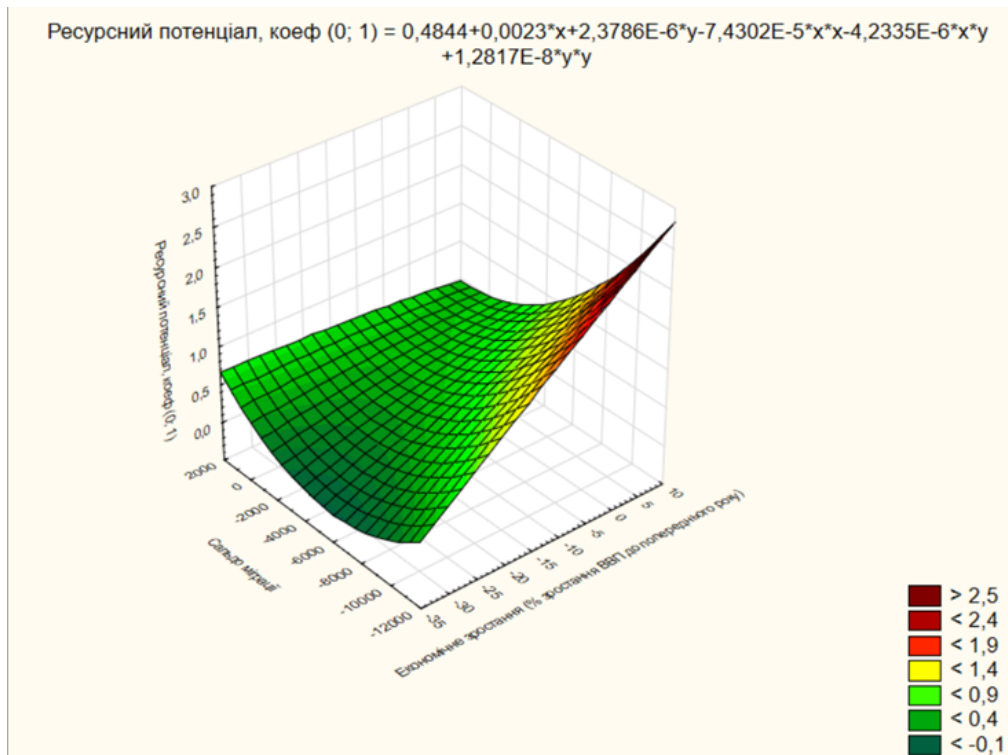
Додаток 3

Ефективність використання сальдо молодіжної міграції та міграційних інтенцій молоді в Україні та закордоном на розвиток соціально-економічного потенціалу регіонів України, 2021 р., методика DEA аналізу.

[Розраховано авторами за: Державна служба статистики України; експертні оцінки]

Додаток 4

Аналіз залежності ресурсного потенціалу від сальдо молодіжної міграції та економічного зростання в Україні, 2005-2023 рр., методика Scatterplot

Розраховано авторами [Державна служба статистики України; експертні оцінки]